

EL MONTSENY INTERPRETAT PER DOS GEÒGRAFS VALLESANS: SALVADOR LLOBET I JOSEP Mª PANAREDA

Martí Boada
Dept. Geografia. UAB

1. Introducció

La nova geografia regional situa el nou concepte de regió a debat, tot apuntant que ha d'expressar la territorialització de les desigualtats socials i alhora ésser catalitzador de l'interacció social. La seva prognosi s'hauria de basar en els nous estudis de localitat i com la cultura es transforma. Aquest corrent orienta al geògraf en la direcció que ha de començar llur treball amb la pròpia implicació i aquesta ha de ser necessàriament activa, mitjançant el coneixement directe i la connexió amb els actors implicats i, tot seguit, ha de saber reconèixer els canvis en el teixit sòcio-econòmic, social i polític, les seves interaccions i implicacions, com afecten els canvis a escala nacional en el pla local.

Un altre aspecte bàsic del canemàs de la recerca geogràfica seria la delimitació de l'àrea d'estudi, que sovint serà variable i indefinida, amb implicacions territorials diferents a partir de que el concepte de regió sovint es considera una construcció social i econòmica. Seguint en l'orbit bàsic de la recerca, també ha de contemplar el paper de la història de les relacions socials com element interpretatiu bàsic, la temporalitat de l'estudi i fins on cal anar enrera.

En la nostra anàlisi hem escollit una regió natural: el Montseny, amb uns límits geogràfics definits per diversos autors: (LLOBET, 1947), (PANAREDA, 1978), que amb la teoria de la regió de Brunet s'aproximaria també a una regió històrica de dimensions reduïdes. En aquesta escala espacialment limitada a la regió d'estudi, la dinàmica de canvi veu com el seu èxit actual, des de les darreres dècades, és una conseqüència d'un doble fracàs: d'una banda l'ensorrament de les economies tradicionals de la regió i de l'altra el fracàs ambiental del sistema ciutat.

En el treball voldríem fer un redescobrimient de la regió (STORPER), a través de l'anàlisi de dos geògrafs que hi han efectuat les seves respectives tesis de doctorat: Salvador Llobet i Josep Mª Panareda, i que han pres el massís del Montseny com unitat d'anàlisi. Ambdós autors fills del Vallès, han analitzat el massís des d'una perspectiva metodològica anterior a la denominada geografia regional. Ambdós, tanmateix, han estat referents obligats i precursors de l'anàlisi geogràfica al Montseny.

2. El massís del Montseny i la recerca. Antecedents

Ens sembla bàsic, abans d'entrar en els treballs de Llobet i Panareda, fer un recorregut succint per l'escenari de la recerca que els ha precedit i/o entornat. L'interès que suscita el massís del Montseny ha estat objecte de diverses reflexions. De fet, l'abundosa literatura que ha generat i continua generant de forma creixent són, en bona part, consideracions en clau diversa sobre la forta atracció que provoca. En treballs anteriors hem parlat de l'efecte topofília. El primer cas documentat el trobem al s. XVII, quan en Joan Sala-Serrallonga (1594-1634) s'afronta amb el Massís i el vol «matar», car la Joana Massissa, la seva companya, no vol seguir-lo quan la va a cercar a l'ermita de Sant Segimon, on ella descansava temporalment, en ocasió d'un embaràs, manifestant-li que no vol anar-se'n, presa d'un fort encanteri i enamorament per l'indret matagallenc que l'ha acoïllida en un breu i intens recer. Estem convençuts que l'aproximació dels nostres dos geògrafs al massís, malgrat l'inequívoc interès que li professen, està lluny del documentat apassionament serrallonguí, però tanmateix amb lligams d'afecte.

2.1. Els primers treballs

Anteriorment a la forta vivència de la companya d'en Serrallonga, en realitat poc abans, a l'horitzó del 1600, el jesuïta Pere Gil, en la seva «*Geografia i Història Natural de Catalunya*», ens dóna la més àmplia notícia escrita fins aquest moment dels caràcters físico-geogràfics del massís. En la seva obra, Gil no para de referir diverses excel·lències del Montseny, donant-li un destacat relleu en el conjunt de la que es pot considerar una de les primeres obres de la geografia del país.

Si l'obra de Gil significa una primera aproximació al coneixement de la geografia del massís –tanmateix però situada en els paràmetres històrico-contextuals de l'època–, és en el mateix segle que l'apotecari Joan Salvador, iniciador de la botànica catalana i d'una notable nissaga familiar dedicada a l'estudi d'aquesta disciplina, comença les primeres herboritzacions pel Montseny. Més tard, el seu fill Jaume Salvador, el més conspicu d'aquest llinatge, format a l'Escola de Montpeller i en contacte amb destacats botànics europeus de la seva època, particularment amb Tournefort, efectuà els primers estudis de sistemàtica botànica pre-linneana a la nostra muntanya. Una part important d'aquestes recerques foren recollides en la «*Flora Hispànica*» de Josep Quer. Aquest darrer i el celoní Joan Minuart, destacats deixebles seus, també hi realitzaren repetides prospeccions florístiques, abans de partir ambdós cap a Madrid per assumir la responsabilitat directiva del Real Jardín Botánico. Minuart, a qui Linné li dedicà el gènere *Minuartia*, casà amb una filla de Jaume Salvador, i una filla d'aquest matrimoni va maridar amb Antoni de Bolós i Ferrusola. Dos-cents anys més tard, un descendent d'aquesta branca d'eminents apotecaris i botànics, Oriol de Bolós, assoliria el grau de doctor amb un extraordinari estudi intitulat «*La Vegetació del Montseny*», treball que fou una de les bases del planejament i delimitació del Pla Especial del Parc Natural del Montseny (1977).

Els treballs botànics d'aquests pioners donen algunes descripcions dels paisatges de l'època, no exempts d'interès per la geografia històrica.

Tanmateix el segle XVIII, llevat dels estudis botànics esmentats, és un episodi amb una quasi nul·la bibliografia del massís, potser amb l'excepció feta d'alguns diaris de viatges, dels quals es destaca el «*Diario de los viajes hechos en Catalunya*», de Francisco de Zamora, qua-

lificat de geògraf per alguns autors actuals (FONT I GAROLERA, 1994), amb una ampla informació sobre les característiques d'algunes viles i els seus rodals, des d'una perspectiva de les característiques del medi natural i social. De Zamora hem localitzat documentació referida al seu qüestionari, que ens pot ajudar en posteriors treballs a interpretar aspectes relacionats amb l'evolució dels paisatges forestals del massís.

L'obra d'Enrique Flórez, *«España Sagrada»* (1774), dóna una breu nota sobre la Muntanya de les Ametistes. Dels darrers decennis són remarcables alguns censos i fogatges sobre població, especialment el cens del Comte de Floridablanca (1787).

2.2. El segle XIX

Aquest segle, en la seva primera meitat, segueix la mateixa tònica de la centúria passada. Tan sols l'obra enciclopèdica de Pascual Madoz (1845), el *«Diccionario Geográfico-Estadístico-Histórico de España»*, en els dos volums dedicats al Principat de Catalunya, és una font documental amb importants referències a la geografia física i social del Montseny i els seus pobles.

A partir de la segona meitat el panorama canvia totalment, iniciant-se una etapa de treballs i publicacions que no parerà, amb oscil·lacions contextuais de caràcter polític-cultural, més migrades o fecundes en funció d'aquests factors. D'aquesta època hem documentat uns trenta treballs publicats, de caràcter literari, antropològic i excursionista; d'aquests alguns amb descripcions de paisatges i itineraris, des d'una perspectiva incipient de geografia social, i una altra dotzena de ciències naturals, entre les que hom podria considerar-ne algunes de geografia física. Uns i els altres, productes de la Renaixença.

Dels primers, Aribau, en la seva obra senyera: *«Oda a la Pàtria»*, es refereix a un Montseny emblemàtic. El prolífic Víctor Balaguer, realitza tres obres de matissos montsenyencs, una d'elles, *«Al pie de la encina»*, escrita en una perllongada estança a Can Blanc d'Arbúcies, amb interessants referents geogràfics i costumistes.

Els germans folkloristes Francesc i Maria del Pilar Maspons i Labrós, aquesta coneguda amb el pseudònim de Maria de Bell-lloch, realitzen diversos treballs de costums i llegendària. Ella seria la primera dona guanyadora d'uns Jocs Florals (1879-1880) amb el treball: *«Montseny. Col·lecció de tradicions»*.

La fundació, l'any 1876, de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, precursora del moviment excursionista al país i, més endavant (1891) Centre Excursionista de Catalunya, marcaria una nova etapa. Uns nous usos socials s'iniciaven a través de l'excursionisme i el Montseny, pels seus atractius, esdevingué objectiu preferent d'aquesta pràctica i d'una literatura específica lligada al coneixement divers de la muntanya. En aquesta època Artur d'Osona publica quatre guies itineràries, sempre amb referents paisatgístics i geogràfics, acompanyades d'una tímida cartografia. De fet, els primers treballs de caràcter científic no es poden separar en llurs inicis de l'incipient fenomen excursionista, inspirats en els valors del naturalisme de l'època. Els treballs de l'entomòleg Cuní i del geòleg Almera, són anomenats sovintment excursions (entomològiques, geològiques, etc...).

2.3. *El segle XX*

Al tombant d'aquest segle la progressió de la bibliografia literària i científica és un *continuum* creixent, amb dos episodis decadents: la dictadura del general Primo de Rivera (1923-1930), i particularment l'episodi de l'involució franquista, que es posà de manifest ja des dels inicis de la Guerra Civil del 36 fins els finals dels seixanta.

A nivell literari, des de la Renaixença i fins la involució franquista, són molts els literats de les diverses adscripcions que poc o molt, en alguna fase de la seva obra, s'inspiren o fan referència episòdica al massís: Verdaguer, Bofill i Mates, Sagarra, Caselles, Apel·les Mestres, Eugeni d'Ors, Rusiñol, Maragall, etc. De fet es pot parlar d'una certa literatura geogràfica en el sentit d'estímul: els paisatges físics i socials del massís com font d'inspiració.

L'arrencada cultural renaixentista impulsa efectivament l'interès per les ciències, projectant-se a través de diverses associacions i institucions que s'endeguen paulatinament. La primera d'elles, la Institució Catalana d'Història Natural, fundada el 1901, en el seu primer butlletí publica dos treballs del Montseny. Aquesta publicació esdevindrà fins el 1936, amb una cinquantena de treballs montsenyencs de diverses branques de les ciències socials i particularment les naturals, la via de difusió científica d'un estol extraordinari d'estudiosos i investigadors com Maluquer i Nicolau, Font i Sagué, el canonge Almera, Josep Ma. Barnola, Ignasi de Sagarra, Font i Quer, Aguilar Amat, Mas de Xaxars, E. Fontseré, els germans Villarrubia, E. C. Sennen, J. M. Puchades, Solé i Sabarís, etc.

Un ample moviment impulsor d'aquesta envergadura, a redós d'institucions com la Junta de Ciències i la Universitat, amb l'impuls breu, però intens d'institucions de govern, primer de la Mancomunitat i després de la Diputació de Barcelona, forjaven les primeres propostes de protecció del massís, de la mà de sengles treballs de l'Ignasi de Sagarra i de Pius Font i Quer.

El neguit de protecció del massís ha estat una constant. La primera proclama en aquest sentit la féu l'any 1879 Antoni Massó, fundador de l'Associació Catalana d'Excursions Científiques, que impressionat per les florestes i boscúries de l'alt Montseny, diu: «*S'ha d'impedir la destrucció d'aquests magnífics boscos, tan poètics com útils...*». Aquesta proclama serà seguida de més d'una vintena de títols específicament dedicats a la reivindicació d'una figura de protecció, —que unes vegades es planteja amb la figura de Parc Nacional i altres amb la de Parc Turístic—, totes elles abans de l'aprovació definitiva, l'any 1978, del Pla Especial del Parc Natural del Montseny.

2.4. *De la immediata postguerra fins la dècada dels vuitanta*

El traumatisme de la guerra i els efectes de la dictadura instaurada, deixaren un país abatut i erm. L'exili dels intel·lectuals, literats i científics, la imposició d'una subcultura totalitària, la prohibició de la llengua i l'intent d'anorreament de les formes d'expressió cultural, també es posen de manifest en les recerques en el massís, resultant una bibliografia de postguerra molt migrada en relació a èpoques anteriors. Per exemple, els títols científics de la dècada dels anys 1940-1949 són set, el nombre més baix del segle. Qualsevol altre decenni anterior, com a mínim, dobla aquesta xifra. S'ha de dir, curiosament, que els treballs científics en aquest episodi són com s'ha dit pocs, però de molt nivell; llurs autors són joves científics formats en el caliu de la Universitat republicana. Treballs signats per Solé Sabarís, Llopis Lladó, J. Vives i la figura puixant d'un dels nostres autors: el geògraf Salvador Llobet, que publicarà la seva tesi doctoral «*El medio y la vida en el Montseny*» (1947), en aquesta etapa.

Al tombant de la dècada següent hi ha aportacions notables: Van der Sijp (1951), de la Universitat d'Utrech, realitza una tesi doctoral sobre petrografia i geologia, i Oriol de Bolòs efectua el seu treball de doctorat «*La vegetació del Montseny*». La farmacèutica Creu Casas realitza una exhaustiva investigació de la flora biològica i altres destacats investigadors, com Margalef i Balcells, hi efectuen algunes prospectives, aquest darrer amb un primer treball de biogeografia.

Els treballs literaris, excursionistes i de divulgació de la postguerra immediata sofreixen una pèrdua de quantitat i qualitat molt més grans que els de disciplina científica. La literatura oficial ha bescan- tat traumàticament els literats i artistes de les escoles i corrents del país, apareixent pocs treballs, majorment oficialistes. Un petit i pre- gon caliu manté una diminuta però vigorosa flama a l'Abadia de Sant Martí de Riells, sota l'esguard amatent i murri de Pere Ribot, poeta de la muntanya. De fet, però, es constata que de la postguerra ençà hi ha un declinar generalitzat de l'interès literari i poètic del Montseny per part dels nous corrents literaris.

En canvi, els treballs de caire divulgatiu, pedagògic i científic augmenten progressivament de manera encara tímida als anys sei- xanta. Als anys setanta la densitat dels treballs triplica la dècada pas- sada, i la dels vuitanta quintuplica aquesta darrera. Les raons d'a- questa autèntica explosió caldria buscar-les en el canvi polític ja que, sens dubte, l'arribada de les llibertats suposa una escalada en les dinàmiques culturals i científiques del país.

També els nous hàbits socials i el canvi d'ús del massís el con- verteixen en un centre d'activitats de recerca, pedagògiques i lúdi- ques de primer ordre, algunes d'elles a partir de l'any 1977, a l'em- par de la figura del Parc Natural, mitjançant activitats de caràcter pedagògic i divulgatiu iniciades a l'Escola de la Natura de Can Lleonart, de la Diputació de Barcelona. Tanmateix, en la darrera dècada, tota una munió d'estudiosos i investigadors de diferents entitats, institucions o departaments universitaris efectuen treballs al Montseny. Destaquem només les diverses tesis i tesines del Departament d'Ecologia de l'UAB, que ha fornit una fecunda biblio- grafia que, junt amb l'àmplia documentació elaborada pels geògrafs Salvador Llobet, Josep Ma. Panareda i Martí Boada, constitueixen la fracció més gran de bibliografia científica del massís.

Com a conseqüència de les diverses recerques ha resultat una bibliografia de les més extenses que coneixem, suscitades i genera- des a redós d'una regió natural. Hem realitzat una anàlisi detallada de la bibliografia del massís de la qual remarcuem que els treballs que podrien considerar-se de geografia física donen cent quaranta- dos títols i sobre geografia humana cent-sis. Aquest total situa la geo- grafia en relació a la resta de treballs de recerca i divulgació científi- ca del massís, per damunt de qualsevol altre disciplina o temàtica, fins i tot la literària (239 títols).

Vegeu les figures 1, 2, 3, 4.

MEDI NATURAL

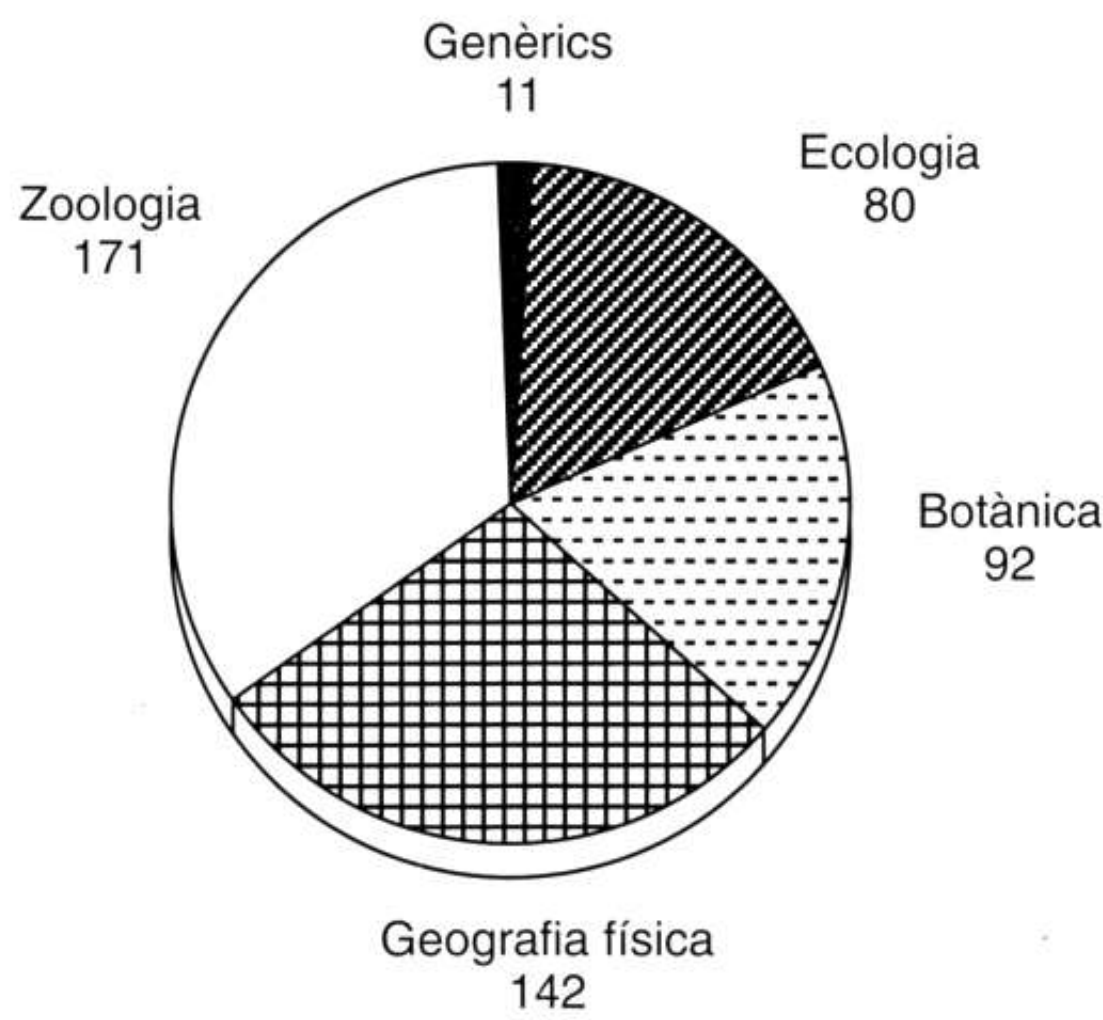

Fig. 1. – Distribució temàtica dels articles referents al medi natural

GEOGRAFIA FÍSICA

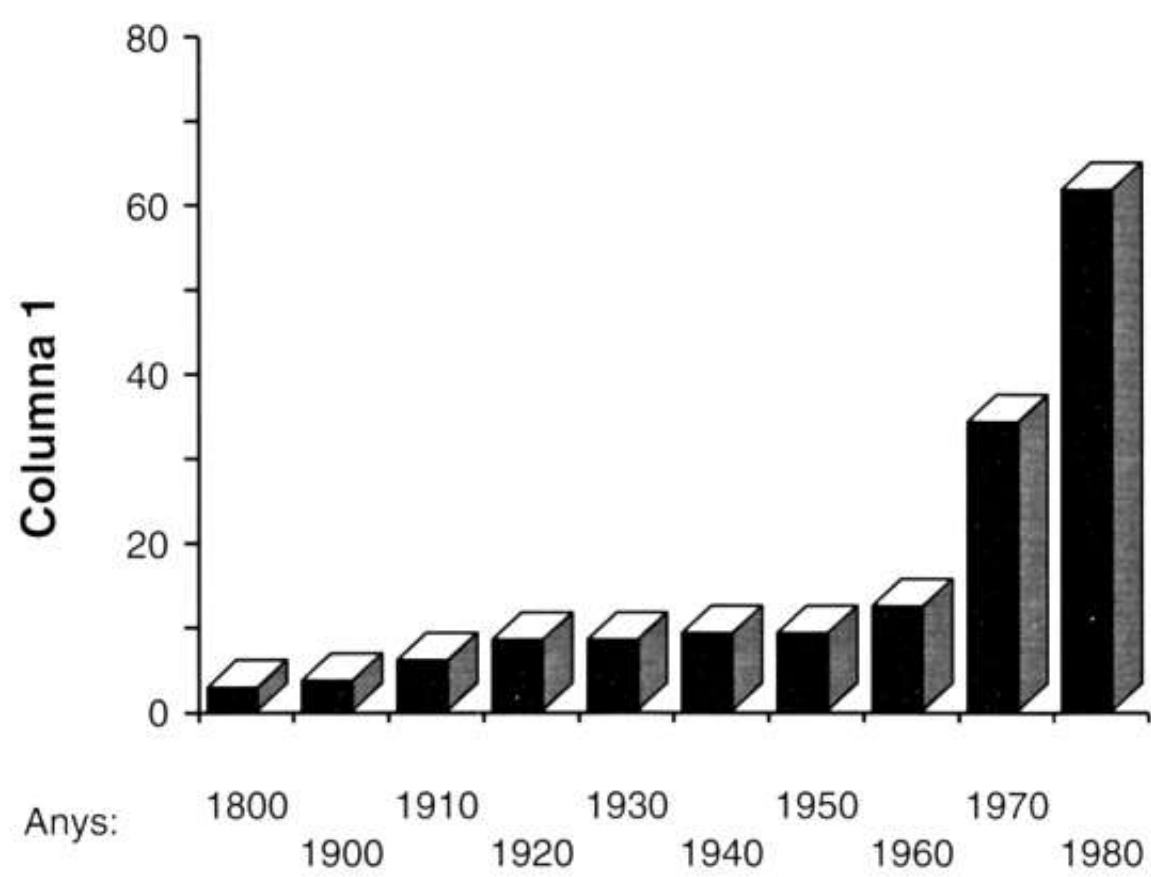

Fig. 2. – Distribució per anys dels articles referents a Geografia física.

HISTÒRIA, LITERATURA I CIÈNCIES SOCIALS

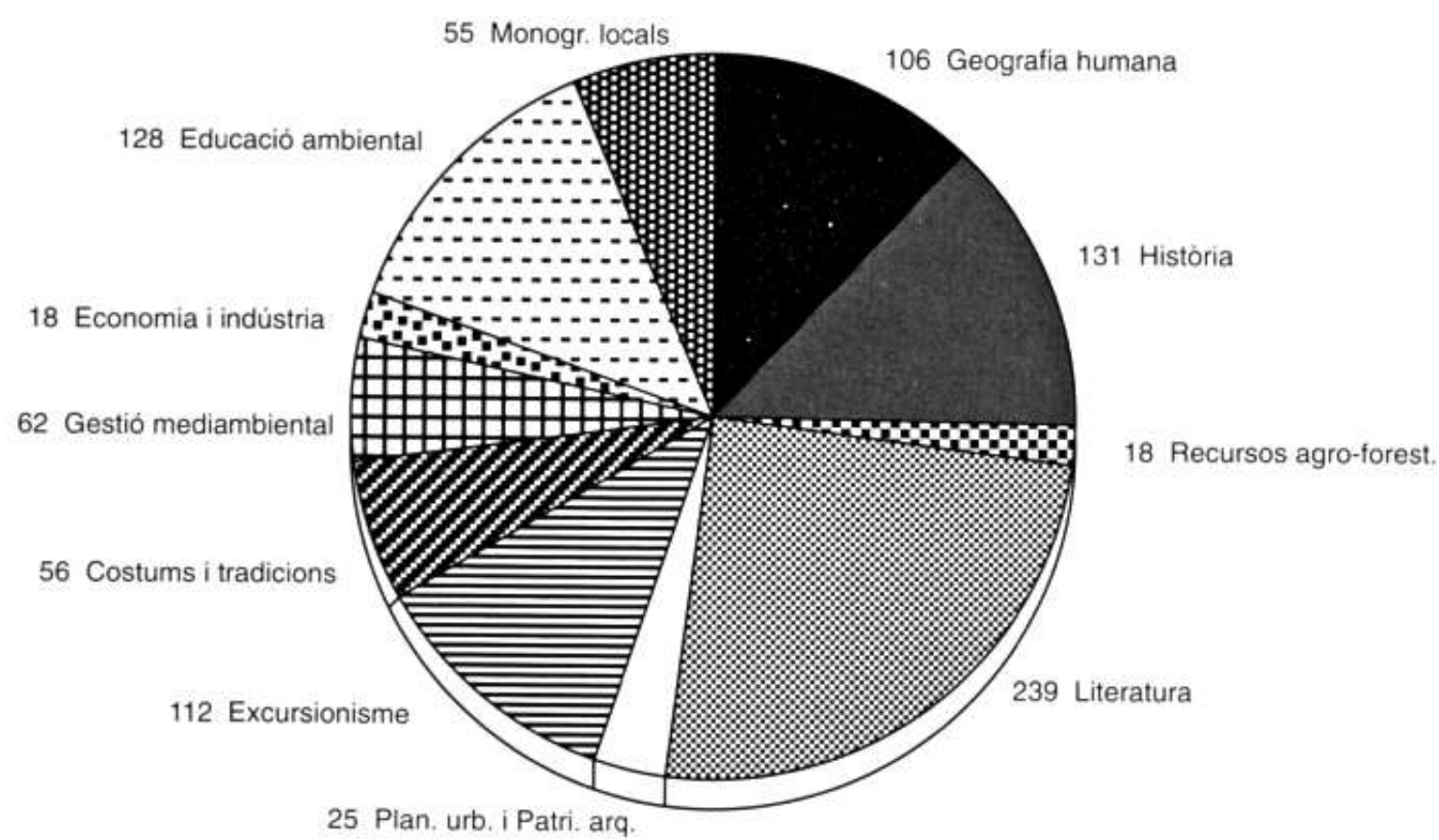

Fig. 3. – Distribució temàtica dels articles referents a història i literatura.

HISTÒRIA, LITERATURA I GEOGRAFIA HUMANA

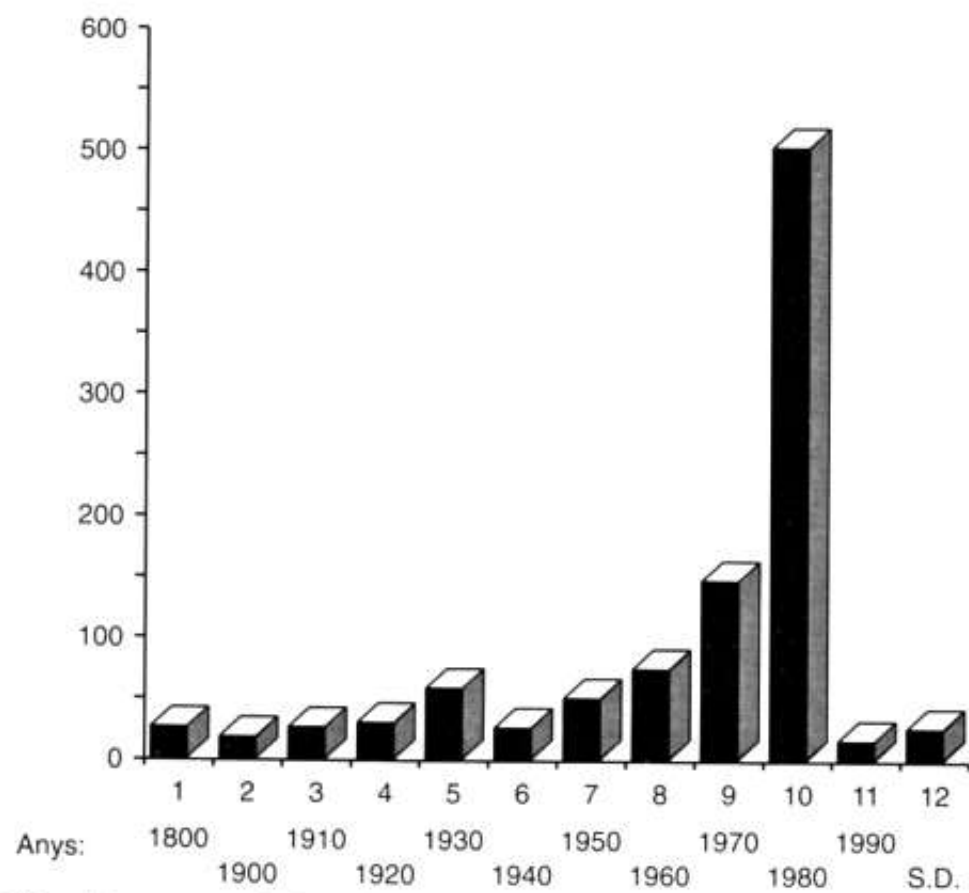

Fig. 4. – Distribució per anys dels articles referents a Història, Literatura i Geografia humana.

3. Salvador Llobet

Vàrem conèixer al Dr. Salvador Llobet a finals de l'any 1970. En aquella època un grup de joves i d'adolescents de Sant Celoni estàvem organitzats a redós del Club Juvenil de La Salle, amb el nom de Grup Home i Natura.

Els objectius eren d'avançar en el coneixement de l'home i el medi, els recursos eren mínims i el marc històric no era gens favorable; ens trobàvem en l'auge del carreroblanquisme, això vol dir un ambient culturalment llòbreg i sòrdid.

A la tardor s'organitzà un curset de coneixement del Montseny. Havíem sentit parlar molt del Dr. Llobet, era sens dubte l'investigador més prestigiats de quants havien passat pel massís. Nosaltres érem tots joves obrers i portàvem per tot equipatge il·lusió, però poca cosa més. No teníem cap recurs econòmic ni d'infraestructura, ni sabíem com ens podríem acostar al doctor Llobet. Després de molts dubtes li demanàrem si ens podria venir a fer una conferència sobre el relleu del massís.

La sorpresa va ser que el Dr. Llobet va acceptar de venir amb tota la senzillesa i sense cobrar. Va ser fantàstic de veure com un grup de joves que havíem vist barrat el pas de les llotges acadèmiques, érem ben rebuts per una personalitat del món universitari i, a més, recordem amb enyor la sessió senzillament magistral que vàrem rebre, doblement a nivell pedagògic i a nivell humà.

A partir d'aquest fet les relacions anaren en un progressiu augment. Sempre més vàrem tenir clar que el Dr. Llobet se'ns posava a la nostra disposició i així encetàrem un camí de col·laboracions que ja no pararia fins a l'últim moment del seu traspàs.

Recordem però d'una manera especialment particular el curs de geografia del Vallès que va impartir l'any 1980. Magistral, amb modèstia i saviesa, colrat d'ancestres terrassans i pletòric de maduresa intel·lectual, va omplir de coneixements als assistents. Aquest curs el recordem de manera molt especial, car ens va suposar l'adquisició de nous recursos metodològics i un nou enfocament per al treball de camp basat en les tècniques de la geografia regional francesa, que vàrem incorporar *de facto* a les anàlisis geogràfiques dels sistemes naturals montsenyencs.

Amb motiu d'una polèmica pública en la que es qüestionava la vàlua dels nostres coneixements de base essencialment autodidàctica, el Dr. Llobet va fer un escrit públic d'adhesió personal cap a la

meva persona i als meus treballs, i als valors de l'autodidactisme en proclamar que ell essencialment en procedia. Finalment el Dr. Llobet ens ha honorat en fer la presentació escrita del llibre: «*Fauna i Home al Montseny i al Montnegre*».

Sempre el recordarem quan en les nostres prospeccions pel Montseny, quan ens trobàvem solitaris al pla de Lligamoltons, o al sot de Ritronyes, o al sot Mal, en aquells moments de recolliment, lluny de les concentracions humanes, en els que ens fèiem torrenteres de preguntes i qüestions sobre l'abast humà de l'existència, emergia la figura sòbria i gegantina del Dr. Llobet que ens convidava i empenyia a caminar pels viaranys sovint costeruts de la professió.

Com s'ha assenyalat, l'obra més emblemàtica de Salvador Llobet ha estat la tesi doctoral: *El medio y la vida en el Montseny. Estudio geográfico*. Premi Menéndez y Pelayo 1945. Publicat pel CSIC a Barcelona l'any 1947. El mateix treball és reeditat en català l'any 1990 pel Museu de Granollers amb un apèndix intitulat: *Materials i dipòsits periglacials al massís del Montseny. Antecedents i resultats*. Amb aquesta addenda Llobet afegeix una de les millors aportacions de llur recerca al massís, la detecció i descripció del fenomen del periglacialisme que descriu l'any setanta-dos. En el moment de la seva tesi, els coneixements al país sobre periglacialisme eren nuls; no serà fins els anys seixanta que Cailleux, convidat per Solé Sabarís i el propi Llobet, confirmarà l'existència del fenomen.

La tesi està estructurada segons el model de geografia regional francesa de Vidal de la Blanche, al seu temps la més sistèmica i taxonòmica. L'obra l'estructura de manera clàssica, amb els primers capítols dedicats als antecedents històrics, les fonts cartogràfiques, també amb una perspectiva nova i un esforç notori, sense precedents anteriors, per a delimitar de forma detallada la regió d'estudi. Immediatament l'escenari físic, primer abiòtic: la geomorfologia i l'evolució geològica fins al relleu i el modelat actual. Els fenòmens erosius i la xarxa hidrogràfica i el comportament hidràulic dels cursos d'aigua. Estudia l'evolució de la climatologia i la meteorologia a partir de sèries històriques.

El medi biòtic el descriu a partir d'un mapa de vegetació que intitula d'usos del sòl, que en realitat explica la distribució de les principals comunitats vegetals del massís. El paper de la societat en la distribució de la vegetació actual, amb un treball més focalitzat sobre algunes espècies forestals com l'avet, el faig, l'alzina i la surera, el pi pinyer i el pi blanc, el pi rojalet, els roures i els castanyers; la

descripció de cada espècie més enllà dels caràcters biològics dóna importància als usos i aplicacions. Aquest fitoescenari serà el marc on es desenvoluparà una fauna abundosa i singular, que descriu de manera especial en els aspectes més socials, com són l'interès cinegètic, les singularitats i els impactes als conreus.

Descrit l'escenari físic i el medi natural, segueix amb l'anàlisi de l'evolució del poblament humà, amb un aprofundit treball de geografia històrica que constitueix el canemàs del posterior treball sobre la població moderna. Diagnosi sobre els factors bàsics de l'ocupació humana del sòl i la distribució altitudinal. Fenòmens de mobilitat i migracions laborals, i anàlisis demogràfics d'ample espectre.

Els sectors econòmics els estudia a partir de la propietat de la terra i la divisió del treball. Comença el sector primari amb les activitats agrícoles i l'estudi detallat de les seves característiques: tipologies de conreu i l'organització del regadiu; fa una detecció de la migradesa general dels aquífers en episodis d'estiatge. Els conreus especialitzats de vinya, olivera i els pomerars. Estudi de la producció total.

La ramaderia i el seu paper principal com activitat geoeconòmica, anàlisis estimatius sobre la capacitat de càrrega de les pastures, tipologia de bestiar i fenòmens transhumants i migratoris, la influència de l'activitat ramadera en els gèneres de vida. Acaba el primari amb l'estudi del bosc i de les activitats forestals com horitzó de treball, posant èmfasi en les característiques i les condicions de vida dels treballadors del bosc. En els aspectes productius avalua els valors de mercat de la fusta, el carbó de bosc com principal producció forestal i altres produccions d'interès com el castanyer, la llenya, el suro, les soques, les glans, les pinyes, etc.

Les activitats industrials i el comerç són valuades inicialment des d'una perspectiva històrica, la seva dinàmica i evolució fins arribar a la indústria moderna. Les relacions entre el medi i la seva realitat a partir d'exemples com el de les ametistes i la indústria carrossera. Les activitats industrials d'origen forestal i els productes agrícoles per a la indústria tèxtil. El sector hosteler i el paper dels mercats, el cas de Sant Celoni com mercat principal.

La infraestructura viària, taxonomia de vies i camins, perspectiva històrica de les comunicacions per a la comprensió de les implantacions humanes en les formes de poblament rural i urbà, formes d'aglomeració i de disseminats, els serveis públics i anàlisi dels habitatges. La masia com institució familiar, estudi de les diverses tipolo-

gies: el mas cerealista, el mas ramader, el mas artesà o jornal·ler i la casa pobletana.

El treball el clou amb l'estudi de les formes de vida des de la perspectiva dels gèneres de vida agrícola, artesana i proletària, i el treball de la dona. L'alimentació, el poder adquisitiu i la qualitat de vida, l'estructura familiar, la tradició i la consuetud a la muntanya. Finalment denomina geografia política l'anàlisi dels fenòmens culturals, l'actual divisió administrativa i la funció de l'estat al massís.

4. Josep Ma. Panareda

Fill de cal Cavaller, en el terme de Santa Maria de Palautordera però més proper a la vila de Sant Celoni, raó per la qual la seva infantesa i joventut van estar lligades a l'escolaritat i a les activitats culturals celonines —especialment l'excursionisme—, tot i que de molt jovenet va marxar cap al seminari menor de la Conreria.

Hem tingut l'oportunitat de compartir diversos episodis de la vida, des de l'època escolar fins als nostres dies. Professionalment hem treballat conjuntament des dels inicis dels anys setanta, amb la publicació: *Tot Catalunya, Geografia Física Il·lustrada*, prologada pel mestre Pau Vila, fins a la realització de recerques per a l'elaboració del Pla Especial del Parc Natural del Montseny, especialment en l'etapa immediata a la seva implantació.

Actualment és Catedràtic de Geografia Física de la Universitat de Barcelona, des d'on dirigeix almenys un parell de corrents: la de geografia històrica, particularment orientada a l'evolució multisecular dels boscos, i la de biogeografia, escola que va iniciar amb la professora Maria de Bolòs i el catedràtic de botànica Oriol de Bolòs, que perfeccionà amb una estada a la Universitat de Tolosa «le Mirail», sota la influent direcció del professor Bertrand.

La tesi doctoral va anar precedida de sis anys de treball de recerca, dirigida per Maria de Bolòs i presentada el setembre de l'any 1978 sota el títol de: *L'estructura i la dinàmica del paisatge actual al Montseny: els impactes humans sobre els sistemes naturals*. Va tenir un ajut de treball de l'Òmnium Cultural.

La tesi esdevé, a partir de l'estudi integrat del paisatge, l'estudi de base per a l'ordenació i l'aplicació al massís del Pla Especial del Parc Natural.

La geografia com a ciència de l'observació serà el motiu que portarà a Josep Mª Panareda a abandonar uns inicis professionals dedicats a la pedagogia, que el conduiran com s'ha dit abans, a la biogeografia. Més endavant, a partir de la influència de G. Bertrand des del punt de vista de base teòrica i metodològica, el paisatge integrat o visió global de l'espai geogràfic respondran al nou planteig metodològic bertranià de la geografia del paisatge, que li permetrà assajar per primera vegada l'establiment d'unes unitats de paisatge basades en la divisió de l'espai geogràfic natural, a partir de conjunts especials caracteritzats, a la seva escala, per una fisiognomia homogènia i una evolució comuna.

La recerca de filiacions i de jerarquies espacials i temporals permet seguir les sèries de paisatges que es van succeïnt en el temps i en l'espai. La taxonomia de l'espai que segueix Panareda és la proposada per Bertrand. Per ordre creixent: el *Geotop* com conjunt geogràfic més petit que es pot aïllar sobre el terreny, tindria la seva equivalència al complex biòtop-biocenos o nínxol ecològic. *Geofàcies*, és una parcel·la de l'espai fisiognòmicament homogènia que representa un estadi més o menys avançat de l'evolució general del paisatge. *Geosistema* és la unitat taxonòmica fonamental de l'escola de G. Bertrand. Es considera una unitat funcional i comprensiva, comparable a la sèrie de vegetació dels fitocenòlegs de l'escola de Braun-Blanquet. Presenta també en una primera anàlisi una combinació ecològica quasibé estable i homogènia, que té en compte l'evolució paleobiogeogràfica i la intervenció antròpica. *Regió natural* és una unitat superior descrita per Cailleux i Tricart, i representa un nivell essencial en l'organització de l'espai natural; generalment presenta dificultats a l'hora de definir-ne els límits. *Domini geogràfic* és una unitat de grau superior encara més imprecisa que l'anterior. *Zona*, representa la darrera unitat proposada en el treball de Panareda: se li assigna un caràcter definitori bioclimàtic. Pel nostre autor ha estat tradicionalment utilitzada per la seva claredat o comoditat, tot i que la seva homogeneïtat és ben relativa.

Amb aquest marc conceptual i metodològic Panareda afronta el seu treball en el massís amb una descripció detallada sobre la visió global del paisatge del Montseny. Des de tres nivells de percepció diferents: *Nivell de subregió natural*, on es considera el massís com un fragment d'una unitat més gran; *nivell de geosistema*, on es divideix el Montseny amb les unitats principals operatives; *nivell de geofàcies i geòtops*, unitats incloses en el geosistema corresponent. Aquests dos

darrers nivells són descrits amb la interpretació dels caràcters fonamentals i de funcionament del geosistema, amb les geofàcies i geòtops més característics.

El capítol final el dedica al Montseny com espai natural protegit, amb una anàlisi general sobre les relacions home-natura (sic), tot plantejant la funció actual dels espais poc modificats per l'acció antròpica i desenvolupant els conceptes d'ecologia històrica i les estratègies d'explotació. A continuació exposa la història de l'ocupació i l'explotació humana al massís. Destacant aquells aspectes que més han incidit en la transformació del paisatge.

El treball acaba amb definició del Pla Especial del Parc Natural de Montseny des d'una perspectiva històrica, presentant una crítica al Pla acompanyada d'unes ofertes de modificació de cara a la imminent gestió pública del massís.

5. Conclusions

En primer lloc creiem molt necessari fer un esforç de contextualització històrica d'ambdòs. Sense ella seria difícil entendre el paper de les respectives recerques, en ambdòs casos sense cap dubte motores.

Salvador Llobet, mitjançant la seva tesi sobre el Montseny i el posterior *El medio y la vida en Andorra*, realitzats en un marc polític i científic rotundament pobre i metafòricament abiòtic, és a dir sense vida, es va valdre de la geografia regional francesa com a marc sistèmic, per a deixar-nos una crònica geogràfica del massís, globalment insuperada, especialment pel que fa als aspectes relatius a la geografia física en el sentit clàssic. L'anàlisi social, si bé actualment és metodològicament superable, en canvi ens ha deixat un retrat molt fidel de la societat preindustrial que habitava en el massís, que ha de servir per a posteriors treballs comparatius sobre l'evolució socio-econòmica de la societat urbana actual i el paper dels paisatges montsenyencs des del punt de vista de la conservació de la biodiversitat.

Panareda, al cap de trenta anys de la tesi llobetiana, aporta una nova visió: la interpretació del paisatge integrat, des de la biogeografia, suggerida per Maria de Bolòs i sustentada per G. Bertrand. Els amplis coneixements de la botànica i de l'ecologia de Panareda seran elements importants per a redefinir el Pla Especial del Parc Natural de Montseny, així com per a les propostes sobre la funció pedagògica dels espais naturals protegits, contribuint de manera

efectiva a la posada en marxa de la primera Escola de Natura del país, can Lleonart, on de mica en mica s'endegaran les estratègies de l'emergent educació ambiental, tant incipient com necessària per al canvi d'hàbits d'una societat, la nostra, amb una crisi ambiental pregona.

6. Bibliografia

ALBET I MAS, Abel (1993). *La nueva geografía regional o la construcción social de la región*. Ed. Comp., Madrid, p. 29.

BAILLY, Antoni, FERRIER, Jean-Paul. (1986). *L'Espace Géographique*, IV, p. 259-264.

BRETON, F. (1981). *Maisons et communautés dans la Vieille Catalogne*.

DUMOLARD, Pierre. (1975). Región y regionalización. Una aproximación sistemática. *L'espace Géographique*, IV, 2, p. 93-111.

GÓMEZ MENDOZA, Josefina. (1990). *Per una geografia regional renovada*. Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Madrid.

LLOBET, S. (1947). *El medio y la vida en el Montseny. Estudio geográfico*. Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Instituto Juan Sebastián Elcano-Estación de estudios pirenaicos. p. 518. Barcelona.

LLOBET, S. (1990). *El medi i la vida al Montseny*. Estudi geogràfic. Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Instituto Juan Sebastián Elcano-Estación de estudios pirenaicos. p. 486. Granollers.

PANAREDA I CLOPÉS, Josep M. (1978). *L'estructura i la dinàmica del paisatge actual al Montseny: Els impactes humans sobre els sistemes naturals*. Tesis doctoral. Barcelona, setembre, p. 571.

PANAREDA I CLOPÉS, Josep M. (1995). *El Montseny, visió geogràfica*. Eumo Editorial, p. 158.